

Sobre les consignes que han fet més fortuna en el terreny de l'educació

Aprendre a aprendre... què?

SALVADOR CARDÚS I ROS

Seria una bona feina recollir totes aquelles consignes que, com la pastanaga davant l'ase, serveixen per fer-nos tirar d'un carro que, a més de no saber ben bé què porta, els qui l'arrosseguem no tenim ni idea de cap a on el portem. N'hi ha a dotzenes, però una de les que els darrers anys ha fet més fortuna, especialment en el terreny de l'educació, és la que ens vol convèncer que ara l'important és aprendre a aprendre més que no pas saber res en particular. El drama d'aquesta mena de consignes és que funcionen com a jaculatories que es repeteixen amb una manca de sentit crític deplorable. En realitat, configuren allò que és políticament correcte en el seu camp d'aplicació i, per tant, funcionen eficaçment com a censura de tota possible resistència. Dir, avui dia, que l'important és aprendre a aprendre, ha acabat sonant tan bé, tan dolç, que és difícil discutir-ho sense semblar una peça de museu paleontològic, sense ser suspecte d'enyorar un passat que es veu per definició que hauriem d'oblidar, o sense que et diguin obertament que, per favor, t'apartis del mig del camí i deixis passar el futur.

I, tanmateix, cada vegada que escolto la sonsònia de la consigna de l'aprendre a aprendre, sento una esgarifança que m'incomoda. Entenc què es vol dir i per què es diu. Com a científic social, sé que els coneixements no són eterns i com a professor sóc partidari d'incorporar permanentment noves metodologies docents. Fins aquí, d'acord. Però és que em temo que es va molt més enllà. Una societat que canvia tan ràpidament com la nostra, difícilment pot estimar res que ens pugui lligar al passat. De manera que, efectivament, si volem educar individus dòcils al canvi accelerat, res millor que estalviar-los la memòria i millor que no sàpiguen res que els lligui a cap tradició de coneixement. Que visquin còmodament al dia, i que es deixin guiar per les modes. D'una banda, perquè si no tenen referències culturals bastides sobre res preexistent, seran incapaços de cap sentit crític amb allò que no té cap altre valor que el fet de ser –o semblar– nou. De l'altra, perquè si del que es tracta és de ser sempre oberts –ah, quina altra jaculatoria tan celebrada– què millor que mantenir-se eternament buits, acostant-nos com més millor a la naturalesa dels objectes plans, absents de límits i sense capacitat per contenir res!

La consigna de l'aprendre a aprendre, per altra banda, és d'aquelles fàcils de seguir. Aprendre a aprendre estalvia la molèstia d'haver de saber res, no només a qui ha d'aprendre, si no també a qui ha d'ensenyar. Es tracta, simplement, de desenvolupar unes capacitats cognitives idònies per adaptar-se superficialment a processos simples que són permanentment canviants. A més, es pot abandonar definitivament la duresa d'haver d'exercitar la memòria, d'entrenar la força de voluntat o d'educar el caràcter, que crearien enormes resistències i podrien posar en perill tot el

JORDI SABAT

sistema. Se segueix, doncs, la mateixa lògica de l'actual sistema d'alimentació, fet de menjar ràpid de textures escumoses, com sintetitza bé aquest anunci de la *mousse* de tonyina pensada per estalviar a les criatures la *molèstia* d'haver de mastegar. Cremes, xarrups, purés, *patès*, emulsions... res que ennuégi.

Arrisqueu-vos a dir que els continguts conceptuals, els coneixements i la

“Ja em perdonaran si no sóc progressista segons els cànons, però només em veig capaç de formar persones crítiques si tenen criteri, i només es pot tenir criteri si se sap alguna cosa, si aconseguixo vincular-los a alguna tradició de coneixement”

memòria són importants en l'ensenyament, doncs, i us caurà a sobre l'anatema. No, no: l'important són els procediments i les actituds, els valors i les normes. És a dir, aprendre a aprendre, i no pas saber res. Ara mateix m'ha vingut a les mans un interessant article no publicat, signat per l'Alba Castellví, que s'ha ocupat d'estudiar quines són les *creences* dels futurs mestres, és a dir, dels estudiants d'aquelles facultats que

abans en dèiem de *magisteri*, però que ara tenen el nom arrogant de “ciències de l'educació”. I què ha trobat que pensen els futurs mestres, vull dir, els futurs científics de l'educació? Doncs que l'important és formar persones, formar-los humanament i transmetre valors i normes. I, esclar, que els coneixements a adquirir són cosa secundària, perquè, si cal, expliquen, això sempre es pot trobar en un llibre. Al capdavall, si s'ha de tenir una mica de *cultureta* –*culturilla*, diu l'entrevistat– sempre tindran temps d'aprendre-la en una altra banda, i no a l'escola. Com diu un altre estudiant, “l'ensenyament obligatori no hauria de transmetre cultura sinó, més que res, ensenyar a viure”... Guai! Les conclusions del treball són devastadores: Alba Castellví diu que aquests futurs ensenyants –ara em surt la paraula exacta!– creuen que es poden formar actituds en abstracte i que es pot formar el caràcter sense superar desafiaments. També estan convençuts que es poden transmetre actituds sense haver d'assolir coneixements objectius, perquè les actituds, diuen, ja són pròpiament autorealitzadores. Així mateix, donen per fet que es pot aprendre a valorar amb independència del saber... Tot plegat, una colla de tòpics més útils per desemmascarar el tipus d'ideologia que reben que no pas per descobrir les aportacions de cap teoria pedagògica ben fonamentada.

Lògicament, aquests discursos han anat arribant fins al capdamunt –que no és ben bé el mateix que arribar al cim– del sistema educatiu. Ara també a la universitat es difon la sagrada con-

signa: s'ha de passar de l'ensenyar a l'aprendre, d'organitzar l'activitat docent en funció dels sabers dels professors a fer-ho en funció de les necessitats dels estudiants, que són els veritables clients. I quina és la necessitat de l'estudiant? Saber? No: trobar feina i adaptar-se al mercat de treball. Finalment, l'aprendre a aprendre ha arribat a la universitat. I així, hi ha arribat el menyspreu per la classe magistral i l'entusiasme per la classe pràctica. És a dir, estem passant d'una universitat de mestres, tan difícils de trobar, a una universitat d'entrenadors, que n'hi ha a dotzenes.

La meua opinió és que amb aquesta inversió d'ordre jeràrquic, on el saber queda relegat a un mer pretext per entrenar l'estudiant en les seves habilitats adaptatives, la institució –com ja ha passat a la primària i la secundària– està condemnada a una radical pèrdua d'autoritat. En segon lloc, tinc la sospita que l'aprendre a aprendre és una consigna aplicable només a les classes populars, mentre els fills de les classes altes segueixen aprenent coses per poder dirigir, esclar, als qui no saben res. El progressisme aparent de la consigna és una farsa al servei del manteniment de la desigualtat social.

En tercer lloc, aquest model d'educació afavoreix l'adoctrinament: posar l'accent en les actituds i els valors significa que l'avaluació escolar es fa a partir de criteris morals i no sobre les capacitats intel·lectuals, sobre la docilitat al sistema escolar que no sobre la formació objectiva.

Però, i en darrer lloc, aquest model suposa l'exaltació de l'acomodació acrítica a un determinat tipus de futur. Perquè el futur no és únic ni una fatalitat. N'hi ha molts de futurs possibles, i no és segur que el millor sigui el que ha de seguir mantenint aquesta carrera infernal de canvis accelerats que no apunten a cap horitzó perquè el canvi i la novetat en ells mateixos han acabat sent l'únic horitzó promès. Ja em perdonaran si no sóc progressista segons els cànons, però només em veig capaç de formar persones crítiques si tenen criteri, i només es pot tenir criteri si se sap alguna cosa, si aconseguixo vincular-los a alguna tradició de coneixement. La qüestió no és limitar-se a aprendre a aprendre, que això només és el mètode, sinó aprendre alguna cosa valuosa.